

Slaget vid Stridfjorden 1196

Ur Sverre saga – fri översättning Kristna Bengtsson

”Kung Sverre var öst i Viken. Baglerna seglade tills de kom till Saltösund (i yngre avskrifter till Skjelbusund). Kung Sverre hörde om dem då de hade kommit till Sämsfjorden och han samlade strax en här mot dem. Kungen själv och Nikolas från Vestnes (i Romsdal) stod för spejningen. Kungen fick reda på hur mycket folk baglerna hade och det såg ut att vara en stor skara. Kungen sa till Nikolas och Sigurd Lavard att de skulle lägga sina skepp in till en gård som heter Sonaberg (skulle kunna vara Sämberg), han sa att de skulle oroa baglerna om de kunde få till det. Kungen rodde till Havsten och där fann han baglernas vaktstyrka och jagade dem.

Sedan rodde han in till sina män, och de och baglerna sköt på varandra en stund men det gjorde lite skada. Den skutan som kungen styrde låg närmast land.

Baglerna var på land där som det kallas Mugevall (ingen vet var detta är men en tanke kan vara Måkesund/Måkevall); de hade dragit upp sina skepp hos sig, de hade 5 långskepp och 100 småskepp. Kung Sverre hade 30 skepp och de flesta var små.

Då kungen såg att de inte kunde komma någon vart mot en så stor styrka som denna, bad han männen fara varligt fram och inte dra upp skeppen på land under sig. Kungen lade sig utanför skjuthåll på den andra sidan av sundet ute vid ön och låg där ett tag. Han lät resa en stenslunga på ett berg rätt ovanför baglernas skepp, och på kvällen när stenslungan var färdig, slungade birkebeinarna sten ett tag och slog sönder några av baglernas skepp.

Men om kvällen då det började mörkna, satte kungen sin son Lavard (oäkta son född på Färöarna ca 1175) och Eiliv Raude att passa stenslungan; de styrde upp ett skepp och det var nästan 80 man på detta. Kungen sa till dem: ”Passa er, om baglerna kommer hit i natt”. Sedan gick kungen till skeppen.

Vädret var isande kallt, och många höll sig uppe för att värma sig. Några lade sig tillsammans under stenslungan. Det var mörk natt utan månsken. Det fanns ett rev mellan land och ön, och baglerna gick ut på detta om natten vid ”fjäre sjö” och så upp på ön. De hade 100 man och alla hade brynjor. De birkebeiner som låg under stenslungan, anade inget förrän kastvapnen kastades emot dem och de hoppade upp. Då sa Eiliv Raude: ”Vi jagar iväg dem, de är bara en handfull män!” Så han satte sig till motvärn, han och några få andra, de flesta föll.

Sigurd Lavard kungason störtade nedför en klåva, och det var det flera som gjorde; de tog sig till skeppen liksom de som hade flytt innan. Baglerna följde efter dem, och de sprang ihop; det var tur för birkebeinarna att det var så mörkt att man inte kunde urskilja vem som var vem. Men birkebeinarna miste i alla fall mer än 20 män.

Baglerna bröt sönder stenslungan. Och när birkebeinarna ombord på skeppen såg det, blåste de till landgång och Nikolas från Vestnes var förste man iland. Då drog baglerna sig tillbaka till sina egna.

Kung Sverre gav många "vondord" till sonen Lavard och sa som sant var: "Jag höll vakt på ett annat sätt den gång jag gick emot Magnus (Erlingsson, Norges först krönte kung) och vann landet. Ve den kungason som leder sitt följe som du har gjort idag och kom inte för mina ögon förrän det dagas."

Många av männen gick nu upp på land och vaktade där till det dagades.

Biskop Nikolas och birkebeinarna

Det var en dag medan kung Sverre låg i Sämsfjorden, som han var ombord på en skuta. Och de rodde in under land. Men baglerna kom fram på berget och ropade till dem.

Då sa Sigurd jarlsson: "Är Sverre, matgivaren min, på skutan?" Ljot Haraldsson svarade då "Kung Sverre är ombord här, och det är sant att han aldrig givit mat till en värre man än du, och det visar du nu."

Då sa biskop Nikolas: "Varför går du inte iland Sverre? Vill du inte slåss nu, din gudsförnekare? Du gillar väl gärna att råna och härja. Nu skall jag visa mitt handlin (handduk) och så höll han upp skölden –" här har jag mitra och stav som jag skall bära på påvens bud, och det är stål hjälm och svärd. Dessa sällsamma vapen skall jag bära ända tills du blir dräpt eller driven från land och rike."

Birkebeinarna föll honom i talet och ropade och sa: "Vi skulle inte dröja länge med att gå iland om det bara var sådana som du som tog emot oss, din niding! Och de där vapnen skall du bära fram till domedagen!" Och några sa: "Illa kommer du att bära sådana vapen, det har du gjort förr!"

Kungen sa att de inte skulle käfta med honom (bisp Nikolas). Men biskopen sa: "Birkebeiner säger alltid att jag saknar mod. Gå nu du, Sverre, ensam iland så skall jag möta dig, och så skall vi pröva vem som hjälper bäst, aposteln Peter och den helige Halvard eller det "gautske kvinnfolket" som du tror på!" (Vad som menas med det götiska kvinnfolket är oklart, det kan avses att Sverre var gift med Margareta Erikdotter, dotter till sveakungen Erik den Helige)

Då svarade kung Sverre så att hans män hörde det: "Om Nikolas och jag kämpade, så skulle det sägas att det var "bikkjer" (tikar) som slåss, för ingen av oss har modet."

Kungen lät sina män ro sig bort.

Kung Sverre drog till Trondheim

Morgonen efter höll kungen husting och frågade männen om råd och vad de nu skulle göra. Nikolas från Vestnes sa "Vi tycker inte om att ligga här utan mat. Vi vill äntligen antingen gå emot dem och slåss eller dra bort till ett ställe där vi kan få mat."

Kungen svarade: "Nu säger du nog vad många tänker, Nikolas. Det är så; jag vet att ledungshären gärna vill fara hem. Men även om ni är trötta på att ligga här, så kommer det inte vara mindre tröttsamt att invänta de som ligger här i sundet, och de kommer att tröttna om vi väntar länge nog. Men eftersom ni vill fara iväg nu, får de bli som ni vill."

Kungen bad att de skulle ro bort skeppen. Det gjordes en söndag. Kungen lät liken av kungsmännen bli förda till kyrkan i Salötsund (dvs förmodligen till Tjärnö kyrka).

Tankar kring slaget vid Stridsfjorden:

Varför skulle baglerna lägga till just vid Måkesund? Där kan man ana ett samband mellan slaget vid Apelsäter 1221:

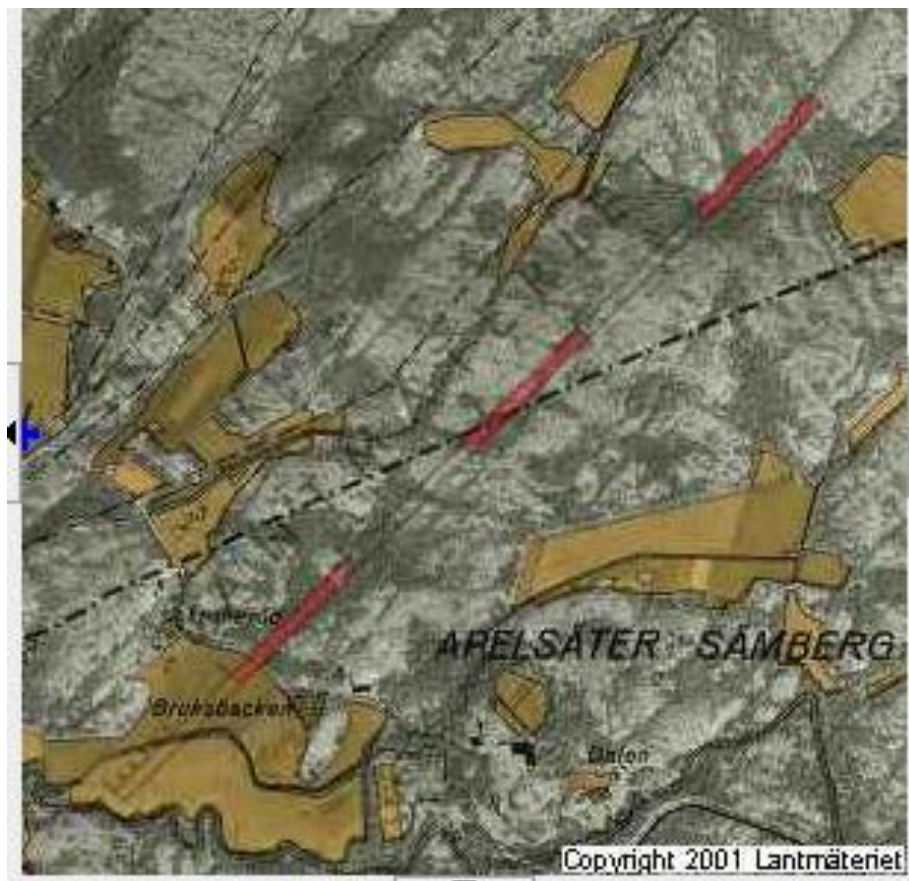
Vi känner, från kung Håkon Håkonssons saga, till att det stått ett stort slag vid gården Apelsäter i Lur hösten år 1221. Under den här tiden var det stora motsättningar mellan olika grupperingar i Norge. Ribbungarna var anhängare till Sigurd Ribbung, som var sonson till Norges förste krönte kung Magnus Erlingsson. Ribbungarna var en fraktion av *bagler* – ofta tillhörande stormannasläkter som stod i konflikt med ättlingar till kung Sverre som kallades *birkebeiner*. Orsaken till den djupa konflikten var först och främst synen på vem som skulle ha den yttersta makten över kyrkan. Kung Sverre förordade en *nationalkyrka* där kungen var den som skulle tillsätta ärkebiskopen. Baglerna slogs för *universalkyrkan* där påven var den som utsåg ärkebiskop. Detta för att man ansåg att kungen annars skulle få en alldeles för stor makt – både den militära och religiösa makten skulle ligga i kungens hand!

Det är sannolikt att Apelsäter också 1196 var ett säte för bagleranhängare och att baglernas flotta sökt sig till området för att kanske få nya förnödenheter eller hämta/lämna besättning. I slaget vid Apelsäter 1221 dog ett 90-tal män vilket visar på att det var ett relativt stort slag och att Apelsäter därmed bör ha varit en stark stödjepunkt där flera hundra män bör ha vistats. Baglernas flotta 1196 omfattade 5 större skepp och ett hundratal mindre. På större skepp rymdes ca 40 man och lågt räknat bör de mindre skeppen ha haft minimum 10 mans besättning. Dvs det är ca 1200 man som finns på plats!

Vi vet inte var Mugevall eller Sonberg har legat men vi kan spekulera! Av berättelsen framgår att birkebeinarna ställer upp stenslungan på en ö, men att baglerna kunde vada på ett rev över till ön. Var någonstans längs Sämsfjorden/Stridsfjorden var detta möjligt? Man har föreslagit att birkebeinarna låg på Kalvö och baglerna vid Havstensund men emellan Trossö/Kalvö och Havstensund är vattendjupet betydande – över 7 meter djupt – så där kan man definitivt inte ha kunnat vada över. Det

grundaste sund jag känner till är Måkesund. "Måk" lär betyda fiskmå. "Mug" betyder på norska "mög", skräp, lera. De lerrevlar som bildas på insidan sundet skulle kunna betraktas som "mugvallar". På Måkholmen finns också en fornborg.

Namnet Sonberg finns inte kvar – det skulle kunna vara som föreslagits av andra berget Sunneberg vid Havsten, men detta har aldrig kunnat kopplas till en gård vilket berättelsen indikerar. Vi har däremot i Lur en försvunnen gård "Säm" som betyder "sjöhem". Denna gård omnämns i jordeboken 1542 (Tisselius). Vi kan se en kvarleva av namnet i Sämberg – på flygfotkartan från 1930-talet heter det "Apelsäter med Sämberg". En tanke är att Skälleröd/Härröd, som är unga gårdsnamn, varit detta Säm. Sverresagans Sonberg skulle kunna vara Sämberg. Den starkaste indikationen på att slaget stått på Bruksholmen är kopplingen till slaget vid baglerfästet Apelsäter 1221. Både Sverresaga som beskriver slaget 1196 och Håkonarsaga som beskriver slaget vid Apelsäter är nedtecknade i sin samtid och därför av forskare ansedda som mycket trovärdiga, fränsett att man får ta hänsyn till att det är kung Sverre själv och kung Håkons son som ligger bakom verken och de därmed har en tendens att förhäriliga de egna gärningarna.

Från Wikipedia:

Bagler, av lat. *baculus* (biskops)stav, pejorativt namn på [norskt](#) upprorsparti som bildades 1196 i [Danmark](#) av den landsflyktige ärkebiskopen Eirik av [Nidaros](#) och biskop Nikolas Arneson av Oslo. Partiets mål var att störta kung [Sverre](#) och [Birkebeinarna](#). De utsåg den 1184 stupade kung [Magnus Erlingssons](#) son Inge till "motkonung". Upprörelsens geografiska kärnområde låg kring [Viken](#) och [Vestlandet](#). Baglernas historia skildras (från motståndarnas perspektiv) i de s k [Baglersagorna](#).

Till en början nådde Baglerna framgångar men drabbades 1199 av ett svårt militärt nederlag i slaget vid *Strindsjøen* nära [Trondheim](#) och ledarna tvingades åter gå i landsflykt. Baglerpartiets bildande är närmast att se som en kontrarevolution, den gamla etablerade maktelitens reaktion mot Birkebeinarnas maktövertagande och förskjutningen av den norska kungamakts geografiska maktbas till [Trøndelag](#).

Efter kung Sverres död 1202 gjorde Baglerna ett misslyckat försök att erövra [Bergen](#), vilket slutade med att kung [Inge Magnusson](#) blev dödad av fientligt inställda bönder. Baglernas ställning var då så försvagad att de tvingades acceptera Sverres son Håkan som Norges nye kung. Under dennes korta regering (dog 1204) började dock en ny ledare, [Erling Steinvegg](#), påstådd son till kung Magnus Erlingsson, agitera mot birkebeinarkungadömet. När Håkan dog började striderna igen. Erling Steinvegg fick militärt stöd av den danske kungen [Valdemar II Sejr](#) som påstås ha låtit Erling bevisa sin kungliga härkomst genom [järnbörd](#). Efter flera års strider, som inte ledde till något avgörande, slöts fred 1208, närmast på grund av att allmän krigströtthet började bli en starkare faktor än de politiska motsättningarna. Dessa började upplösas genom att birkebeinarledarna successivt allt starkare knöts till den gamla maktelit som de en gång bildats för att bekämpa. Att motsättningarna mellan partierna upplösts blev tydligt 1217-18 då [Hakon Hakonsson](#) genom [Skule jarls](#) medling enhälligt blev tagen till Norges kung och de två partierna gemensamt slog ner den obetydliga oppositionen mot detta som tog sig uttryck i ett mindre bondeuppror.

Birkebeinar

Namnet ska ha sitt ursprung i motståndarpropagandans påstående om att upprorsmännen var så fattiga att de gjorde sig skodon av björknäver eftersom de inte hade råd med annat material. Partiets uttalade mål var att avsätta kung [Magnus Erlingsson](#). I ett socialhistoriskt perspektiv har man velat se partiets uppkomst som ett resultat av att en allt större del av befolkningen genom [proletarisering](#) kom att bestå av icke-jordägande "markamenn", vilka bosatte sig främst i gränsskogarna mot Sverige och delvis försörjde sig med plundringståg in i de gamla norska bondebygderna.

Det var denna befolkningsgrupp som kom att utgöra Birkebeinarnas främsta rekryteringsbas, även om det kan ifrågasättas om partiets ledning verkligen bestod av fattiglappar med björknäverskor. Birkebeinarnas ledande skikt kom i själva verket från [Trøndelag](#), ett område där de sociala motsättningarna inte alls var lika uttalade, och motivet för deras motstånd var snarare den successiva geografiska maktförskjutningen till förmån för [Viken](#) och [Vestlandet](#). De tröndska stormännen höll helt enkelt på att bli akterseglade av sina likar längre söderut. De sistnämnda hade vid mitten av 1100-talet fått en stark ledare i vestlandsjarlen [Erling skakke](#). Erling hade i början av 1160-talet tagit kontroll över Viken och ärkesätet i [Nidaros](#) och därefter fått sin minderårige son Magnus krönt till Norges kung.

Under Sverre Sigurdssons ledning

Efter inledande motgångar vände situationen genom att en färöisk tronpretendent, [Sverre](#), framträdde på den politiska arenan, påstående sig vara en utomäktenskaplig son till kung [Sigurd Munn](#). Sverre sökte militärt stöd hos den svenske jarlen [Birger brosa](#), vilket han också fick efter viss tveksamhet. En av Birgers söner, Filip, blev till och med så småningom Sverres jarl.

Under Sverres ledarskap genomfördes en successiv disciplinering av birkebeinarrörelsen och de mest banditartade elementen utrensades brutalt ur leden. I en allt högre grad kom med tiden birkebeinarhären att bestå av yrkessoldater, även från [Sverige](#) och [England](#). Redan 1177 blev Sverre utsedd som kung av sina anhängare men i praktiken sträckte sig hans makt då inte utanför Trøndelags gränser och det krävdes två avgörande slag 1179 och 1184 innan en formell kungahyllning kunde äga rum. Birkebeinaras huvudmotståndare jarl Erling (1179) och Magnus Erlingsson (1184) hade då båda stupat och motståndet var tills vidare reducerat till ett begränsat hot.

Birkebeinarnas politiska program kom därefter i stora drag att innebära en fortsättning av jarl Erlings centraliseringssträvanden, vilket understryker motsättningarnas geografiska karaktär. Birkebeinarnas ledning eftersträvade således inte någon social revolution. De ville bara flytta maktens geografiska centrum från ett område till ett annat. Oppositionen kring [Viken](#) formerade sig 1196 till ett nytt parti - [Baglerna](#) - som tog upp kampen mot birkebeinarkungadömet.

Biskop Nikolas Arnesson

Nikolas Arnesson (også skrevet **Nikolaus Arnesson**, *gln. Nikolás Árnason*) (født ca. [1150](#), død [1225](#)) var en norsk [biskop](#) under [borgerkrigene](#) i Norge. Han var [lendmannspartiets](#) betydeligste personlighet og den største kraft i striden mot [Sverre](#) og hans [birkebeinere](#).

Han var sønn av [lendmannen Arne på Stårheim](#) i [Nordfjord](#) og kong [Harald Gilles](#) enke, den svenske prinsessen [Ingrid Ragnvaldsdatter](#). Nikolas førte en avdeling av kong [Magnus Erlingssons](#) hær i [slaget på Ilevollene \(1180\)](#). Da kongen hadde falt i [sjøslaget ved Fimreite \(1184\)](#) trakk han seg imidlertid tilbake fra politikken for å vie seg til kirken. Han ble [biskop i Stavanger 1189](#), i [Oslo 1190](#), og i [1194](#) måtte han medvirke til Sverres kroning.

Han flyktet deretter til [Danmark](#), der han i [1196](#) stiftet [baglernes](#) parti, og stilte opp [Inge](#), en virkelig eller angivelig sønn til Magnus Erlingsson, som [kongsemne](#) mot Sverre. Under ledelse av Nikolas skapte baglerne store vanskeligheter for Sverre og holdt en stund til og med på å gjenerobre landet; men etter nederlaget i slaget på [Strindfjorden](#) ved [Amborneset 8. juni 1198](#), måtte Nikolas igjen gå i landflyktighet. Etter Sverres død ([1202](#)) forsonte han seg med dennes sønn [Håkon](#), men da denne døde alt [1204](#), reiste baglerpartiet seg igjen, og støttet av [Valdemar Seier](#) lyktes Nikolas å skaffe sin søstersønn [Filippus Simonsson](#) herredømmet som konge over [Viken](#) og [Opplandene](#), om enn med Sverres søstersønn, [Inge Bårdsson](#), som overkonge. Etter begge disse kongenes død ([1217](#)) underkastet Nikolas seg deres etterfølger, Håkon Sverressons uekte sønn [Håkon Håkonsson](#).

Tidlig på 1200-tallet fikk Nikolas bygget [Oslo Bispeborg](#).